

Іванна Щербай

Національний університет “Львівська політехніка”,
Інститут права, психології та інноваційної освіти,
лаборантка кафедри
ivashkakaktys@gmail.com

РУШІЙНА СИЛА ПРАВОВИХ УМОВ ГІДНОСТІ

<http://doi.org/10.23939/law2021.32.049>

© Щербай І., 2021

Правові умови виконання людської гідності у взаєминах є одним із важливих питань в наш час. Саме під час взаємин у людей виникає багато конфліктів, і тоді не варто забувати про свої моральні цінності, серед яких є і гідність людини.

Правові умови людської гідності – це обов’язки, накази, які повинна виконувати людина. Передусім на нас покладає обов’язки Бог, а відтак – держава у вигляді законів, нормативно-правових актів. А саме правові умови людської гідності проявляються в гідному виконанні своїх службових обов’язків. Наприклад, коли суддя виносить рішення, воно повинне бути гідним та справедливим. Коли людина виконує свої службові обов’язки, вона повинна виконувати їх гідно та відповідно до закону.

Також важливим елементом людської гідності у взаєминах можна вважати догмати. Адже саме завдяки їм ми більше довіряємо людям, що також важливо у взаєминах. Тому виконання онтологічно-правових догматів є вагомим у взаєминах людей, оскільки люди повинні більше довіряти один одному. Проте в наш час довіра є доволі рідкісним явищем. Здебільшого ми можемо довіряти своїм рідним, а в більшості людей ми не впевнені.

Виконання обов’язків можна поділити на дві групи. До першої групи зараховуємо обіцянки, які людина дає з власної волі, серед них може бути обітниця шлюбу, обов’язок лікаря допомагати хворим тощо. До другої групи можна зарахувати обов’язки, які не залежать від волі осіб, а саме відбування військової служби тощо.

Ключові слова: правові умови; людська гідність; догмати; виконання як рушійна сила.

Постановка проблеми. Виконання правових умов як рушійна сила – це виконання обов’язків та наказів, покладених на людину, по-перше, Богом, а по-друге – державою. Тому можна сказати, що виконання дуже тісно пов’язане з Конституцією України та іншими нормативними актами. Проте під час виконання свого обов’язку не варто забувати і про моральні цінності.

Аналіз дослідження проблеми. Це питання досліджували зарубіжні та вітчизняні мислителі. Серед них: С. Сливка, О. Мучнік, І. Кант, І. Ткач, О. Білецький, П. Кравченко.

Мета статті полягає в тому, щоб висвітлити питання правових умов людської гідності, як одну з рушійних сил.

Виклад основного матеріалу. Свою “філософію гідності людини” пропонує О. Мучнік, який розуміє під нею світогляд, згідно з яким самозбереження, розвиток і добробут будь-якої людини, народу, а також усього людства перебувають у прямій залежності від дбайливого ставлення до особистості кожного індивіда незалежно від його громадянства, расової, етнічної, релігійної або партійної належності. У своїй праці автор виділяє також “культуру гідності”, під якою розуміє стереотип поведінки, що вирізняється солідарністю, доброзичливістю, схильністю до взаємної підтримки і навіть самовідданості заради збереження гідності один одного [1, с. 23–25].

Виконання онтологічно-правових догматів означає більше, ніж просто діяти, оскільки йдеться про втілення в життя зобов’язуючих онтологічно-правових приписів, як активне виконання природно-правового обов’язку. Це завдання, вказівка й наказ людині від Творця для виконання Його задуму як припису. Онтологічно-правові догми спрямовані на виконання, вони слугують своєрідним інструктажем в обов’язково активних законних діях. Це для людини є обов’язком активного типу, інакше вона буде шкідливим розумним елементом у синергетичній дії природного права, заважатиме функціонуванню природної правової системи Всесвіту, а отже, отримуватиме відповідну природно-правову санкцію [2, с. 141].

Спираючись на Конституцію України, а саме на статтю 60, де вказано, що ніхто не зобов’язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази, за віддання і виконання явно злочинного розпорядження чи наказу настає юридична відповідальність [3].

У Коментарі до Конституції України зазначено, що відповідно до загальних правил у сфері управління особа, яка перебуває в умовах підпорядкованості іншій особі (наприклад, військово-службовець, працівник або службовець підприємства, установи чи організації), а також особа, яка хоч і не перебуває у відносинах підпорядкованості, проте згідно із законом зобов’язана підкорятися законним вимогам, зокрема представників влади, має юридичний обов’язок виконувати звернені до неї законні накази чи розпорядження.

Терміни “наказ” і “розпорядження” фактично є синонімами. Крім того, визнано, що термін “наказ” є родовим щодо інших актів управління. Наказ (розпорядження) – це акт управління, виданий уповноваженою службовою особою, який приписує певній особі (групі осіб) вчинити обов’язкову для неї (них) певну дію чи бездіяльність. За своїм юридичним змістом наказ (розпорядження) може бути законним чи незаконним, зокрема злочинним.

Згідно з ч. 2 ст. 41 Кримінального кодексу України наказ або розпорядження є законними, якщо вони віддані відповідною особою в належному порядку та в межах її повноважень, і за змістом не суперечать чинному законодавству та не пов’язані з порушенням конституційних прав та свобод людини і громадянина. Підпорядкована особа зобов’язана виконати законний наказ (розпорядження), навіть якщо це пов’язано із заподіянням шкоди правоохоронюваним інтересам. Так, відповідно до ч. 1 згаданої статті дія або бездіяльність особи, що завдала шкоду правоохоронюваним інтересам, визнається правомірною, якщо вона була вчинена з метою виконання законного наказу або розпорядження.

Невиконання особою обов’язку підкорятися законному наказу чи розпорядженню визнається правопорушенням, що має наслідком притягнення цієї особи до юридичної відповідальності. Зокрема, ст. 402 Кримінального кодексу України передбачає кримінальну відповідальність військовослужбовця за непокору, тобто відкриту відмову виконати наказ начальника, а також за інше умисне невиконання наказу, а ст. 403 Кримінального кодексу України – за необережне невиконання наказу начальника, якщо воно спричинило тяжкі наслідки.

У ч. 1 ст. 62 Конституції України передбачений виняток із загального правила виконувати накази й розпорядження, а саме: будь-яка особа не має юридичного обов’язку виконувати адресований їй явно злочинний наказ чи розпорядження. Це означає, що відмова особи від виконання такого наказу чи розпорядження або невиконання його іншим чином не визнається правопорушенням і відповідно має своїм правовим наслідком виключення юридичної відповідальності за невиконання злочинного розпорядження чи наказу. Так, згідно з ч. 3 ст. 41 Кримінального кодексу України, не

підлягає кримінальній відповідальності особа, яка відмовилася виконувати явно злочинний наказ або розпорядження [4].

На нашу думку, виконання обов'язків можна поділити на дві групи. До першої групи зарахуємо обов'язки, які людина дає з власної волі, серед них може бути обітниця шлюбу, обов'язок лікаря допомагати хворим тощо. До другої групи можна віднести обов'язки, які не залежать від волі осіб, а саме відбування військової служби тощо.

Також як приклад можна навести виконання в Цивільному кодексі України. А саме, при укладенні договору з самого початку на конкретно визначених суб'єктів може бути покладено виконання обов'язку для подальшої реалізації суб'єктивного права. Наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 875 Цивільного кодексу України, за договором будівельного підяду підрядник зобов'язується збудувати і здати у встановлений строк об'єкт або виконати інші будівельні роботи відповідно до проєктно-кошторисної документації, а замовник зобов'язується надати підрядникові будівельний майданчик (фронт робіт), передати затверджену проєктно-кошторисну документацію, якщо цей обов'язок не покладається на підрядника, прийняти об'єкт або закінчені будівельні роботи та оплатити їх. При укладенні договору перевезення перевізник може зобов'язати відправника із самого початку належно упакувати речі, що підлягатимуть перевезенню, і вже після належно виконаного обов'язку відправника взяти на себе певний спектр обов'язків з перевезення [5].

Крім онтологічного обов'язку, людське життя наповнене різноманітними добровільними обітницями, обіцянками, навіть клятвами у виконанні природних догматів. Ці дії перебувають у природно-правовому просторі, й утримання від проголошених (навіть ствердно, подумки) добровільних дій може бути природним правопорушенням, провинною. Адже духовні інтенції людини вплинули на природно-правову систему Всесвіту, відбувся факт очікування на збільшення дози добра, яке своєчасно не з'явилося. Тому необдумані, поспішні обіти можуть послужити обманом, що кваліфікується невиконанням онтологічно-правових догматів, які впливають із природних законів мудрості, перспективи деонтологічного розвитку, послуху. Носії обітниць повинні бути у вірі виконання, впевнені в собі, із сердечною згодою та навіть із закликem до жертвовності [2, с. 141].

До однієї з найважливіших обітниць можемо віднести подружній обіт. Адже двоє людей з власної волі створюють нову сім'ю. Обіцяють перед Богом любов, вірність, чесність подружню, послух подружній – як вияв любові, і не залишати один одного аж до смерті. Саме така обітниця має дуже велику силу, адже ми даємо її перед Богом та зобов'язуємось виконувати певні обов'язки.

Стаття 29 Загальної декларації прав людини, прийнятої Генеральною Асамблеєю Об'єднаних Націй 10 грудня 1948 р. передбачає, що кожна людина має обов'язки перед суспільством, у якому розвивається як особистість. Відповідно до цього положення на обговорення Об'єднаних Націй та світової громадськості Міжнародною Радою взаємодії був представлений проєкт Загальної декларації обов'язків людини. У преамбулі проєкту визначено, що обов'язки людини невіддільні від її прав, не може бути прав людини без її обов'язків, і тільки усвідомлюючи свої обов'язки поряд з правами, можна досягти справжньої свободи, справедливості та загального миру. Зневага до обов'язків або усунення від їх виконання породжує конфлікти між людьми та створює проблеми, враховуючи глобальні. Створення спільними зусиллями такого світу, в якому люди можуть почуватися в безпеці, мати можливість вільно жити та нормально розвиватися, не боячись за своє майбутнє, проголошено як високе прагнення людей. Їхні обов'язки мають визначатися не тільки і не стільки владою закону, скільки свідомістю, совістю і розумом самої людини, розумітися однаково повсюдно і бути основою загального миру й безпеки на планеті Земля [6].

Обов'язок є однією з основних рис етики і моральної свідомості; моральний обов'язок особистості, групи осіб, класу, народу та ін., що постає перед ними як конкретне практичне завдання. Обов'язок – це внутрішнє спрямування людини до дотримання певних моральних норм і цінностей, що існують у суспільстві; така позитивна ціннісна орієнтація, яку не можливо здійснити без елементу самопримусу, вольового зусилля. Тому виконання обов'язків передбачає наявність вільної волі. Дія, вчинена під впливом зовнішнього примусу або в результаті насильства, не має етич-

ного значення. Моральний обов'язок слід відрізняти від різноманітних соціальних вимог – громадських, виробничих та ін. (професійний обов'язок, військовий обов'язок тощо). Моральний обов'язок орієнтований на особисту цінність людини, безумовну повагу до людської гідності, утвердження гуманності. Саме така відмінність між емпіричними, морально санкціонованими суспільними вимогами і власне моральним обов'язком особистості іноді створює внутрішній конфлікт, який може бути вирішений тільки людиною як відповідальним суб'єктом свого морального вибору. В історії етики і моралі трактування природи і походження обов'язку є однією з найскладніших проблем. Джерело й основа обов'язку були пов'язані з тим чи іншим розумінням моральної необхідності і вбачались: у Божих заповідях, апріорному моральному законі (категоричному імперативі), космічних законах, людській природі, прагненні людини до насолоди або щастя, суспільних настановах та ін. На розуміння морального обов'язку вагомий вплив мала також відповідь на запитання про те, хто або що визначає його зміст: Бог, "Божественний розум" (неопротестантизм, неотомізм), суспільство (соціально-апробативні теорії), совість (Фіхте), моральне почуття (теорія морального почуття) тощо. Питання про межі обов'язку також має неоднозначне поняття. Тож представники деонтологічного інтуїтивізму вважали за важливе для обов'язку виконувати саме дію, а не мотиви, якими керується людина. Представники теорії морального блага, навпаки, надають вирішальне значення природі мотиву. Обов'язок, як духовно-моральний феномен суспільного життя, має конкретно-історичний характер. Кожна епоха, соціальна група, етнічна або релігійна спільнота мають своє уявлення про обов'язок, що складається з їх власної культури із властивими їм цінностями. Загальні моральні вимоги можуть лише виробляти суспільство загалом на основі історичного та колективного досвіду людей. Вирішення проблем морального обов'язку відносно тієї або іншої конкретної ситуації є особистою справою окремої людини. Кожна людина повинна не тільки усвідомлювати об'єктивний зміст обов'язку, але й нести відповідальність перед своєю совістю, на якій, у загальному підсумку, зосереджується онтологічний аспект її моральних зобов'язань. Обов'язок охоплює усвідомлення мотивів поведінки на основі моральних почуттів. Усвідомлення обов'язку допомагає людині подолати розрив між тим, що є, і тим, що буде. Тож виконання обов'язків може бути пов'язане із запереченням певних моральних норм і цінностей. Фундаментальні зміни у світогляді сучасної людини зумовлюють появу протилежних етичних і філософських висновків щодо умов її сучасного існування в цілому та проблеми морального обов'язку зокрема. Такими є, з одного боку, переконання багатьох сучасних філософів про принципову неможливість формування універсальних основ морального обов'язку, з іншого – активний пошук його нових принципів, зокрема імперативи такої діяльності, які не були б руйнівними для можливостей життя в майбутньому (Йонас), забезпечувала б виживання людського роду як реальної комунікативної спільноти (Апель) [7, с. 442–443].

Яскравим прикладом виконання є громадський обов'язок, у якому відображається гідність людей. Адже саме при виконанні громадського обов'язку люди взаємодіють між собою, тим самим проявляючи свою громадську позицію. Прикладом громадського обов'язку є згадувана уже Революція гідності.

Недарма протести на Майдані Незалежності 2014 року називають Революцією гідності, тому що кожен свідомий громадянин розумів у той час свій громадянський обов'язок, свою громадянську позицію. Якщо не я, то хто на моєму місці? Люди пішли на Майдан, щоб відстояти свою позицію та захистити свої переконання. Прогресивною ланкою в цій боротьбі була молодь, нова генерація, для якої не було байдужим майбутнє країни, в якій вони живуть. У цій ситуації кожен свідомий українець проявив свою гідність. Українському народові дорогою ціною далася Революція гідності, тому хотілось би бачити результати діяльності на всіх ланках влади. Революція гідності заклала початок для будівництва української громадянської нації, оскільки протестуючі діяли під громадянськими гаслами, за про європейську Україну, проти корупції, міліцейської тиранії, обмеження прав людини, за свободу ЗМІ. Революція гідності поставила нові акценти, які спрямовані на формування і встановлення загальноукраїнської ідентичності. Ця революція та наслідки післямайданних проце-

сів почали об'єднувати громадян, стали потужним поштовхом до пробудження національної самосвідомості та національної гордості, люди стали пишатися тим, що є українцями. Українці почали усвідомлювати себе як громадяни, котрі здатні впливати на події, що відбуваються в країні. Набуває рис громадянської ідентичності загальноукраїнська ідентичність, що передбачає не тільки визначення себе громадянином цієї країни, але й активну участь у її житті [8, с. 65].

Варто зазначити, що в науці значення обов'язку розглядається по-різному. Як зазначав І. Кант, основу обов'язку потрібно шукати не в природі людини або в тих обставинах у світі, в які вона поставлена, а виключно в поняттях чистого розуму [9, с. 4]. І. Ільїн писав, що люди, які не знають своїх обов'язків, не можуть й дотримуватися їх; люди, які не знають своїх повноважень, довільно перевищують їх або ж боягузливо поступаються силі; люди, які не бажають визнавати заборон, легко забувають дисципліну або виявляються приреченими на правову неосудність [10, с. 24]. Своєю чергою, у тлумачному словнику зазначено, що обов'язком є те, чого треба безумовно дотримуватися, що треба безвідмовно виконувати відповідно до власного сумління та вимог суспільства [11].

До обіцянок можемо відносити дружні обіцянки, які дані привселюдно, тобто публічно. Публічних обіцянок є багато, тому виділимо тільки одну, а саме – обіцянку винагороди.

Важливим інструментом отримання кращого результату є публічна обіцянка винагороди за результатами конкурсу. У випадках, коли такий результат впливає на все суспільство, держава, як представник суспільних інтересів, повинна брати активну участь у цьому процесі. Держава може фінансувати конкурси, що проводяться в інтересах всього суспільства, та повинна нести відповідальність за невиконання покладених на неї зобов'язань. Можливість бути засновником конкурсу можна визнавати за державою. Чітке правове регулювання здатності держави бути засновником конкурсу, що проводиться в загальнодержавних інтересах, є важливим аспектом захисту прав та інтересів учасників конкурсу [12, с. 48].

Як зобов'язуючі норми, онтологічно-правові догмати існують для того, щоб їх втілювати в життя людини, доводити цю дію до бажаного результату і бути готовим здійснювати нові онтологічні вчинки та виробляти бажання захищати й підносити суверенне верховенство природного права в духовному світі [2, с. 141].

Зобов'язуючі норми – це норми, які встановлюють певний обов'язок для особи вчиняти ті чи інші дії.

Висновки. Саме у взаєминах в людей виникає багато конфліктів, при яких не варто забувати про свої моральні цінності, серед яких є і гідність людини. Виконання правових умов – це виконання обов'язків та наказів, покладених на людину насамперед Богом, а відтак державою. Тому можна сказати, що виконання дуже тісно пов'язане з Конституцією України та іншими нормативними актами. Варто виконувати покладені на нас обов'язки по совісті та відповідно до моральних принципів, проте так, щоб це не суперечило закону. Це яскраво проявляється у виконанні свого громадянського обов'язку, адже тільки при взаємодії людей і за наявності їх спільної мети буде досягнуто успіху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мучник А. Г. (2009). *Философия достоинства, свободы и прав человека*. К.: Парламент. изд-во. 696 с.
2. Сливка С. С. (2014). *Проблеми філософії права : навч. посіб.* К.: Ліга-Прес. 160 с.
3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (в ред. від 30.09.2016). *База даних “Законодавство України”* / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
4. Конституція України. Науково-практичний коментар. (2011). URL: <https://textbook.com.ua/pravo/1474610935/s-4?page=63>.
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV (в ред. від 01.01.2019). *База даних “Законодавство України”* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

6. Загальна декларація прав людини : міжнар. док. від 10.12.1948. База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
7. Білецький О. (2002). Обов’язок. *Філософський енциклопедичний словник* / В. І. Шинкарук (голова редкол.) та ін.; Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук (наук. ред.); І. О. Покаржевська (худ. оформл.). К.: Абрис. 742 с.
8. Кравченко П. (2003). Гідність людини як ціннісний принцип її соціального буття. *Філософські обрії: наук.-теорет. часоп.* Полтава: ПДПУ ім. В. Г. Короленка, Вип. 9. С. 1–5.
9. Кант І. (1912). Основоположение к метафизике нравов / под ред. В. М. Хвостова. М.: Тип. Вильде.
10. Ильин И. А. (1993). О сущности правосознания / подгот. текста и вступ. ст. И. Н. Смирнова. М.: Рарогъ.
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови (2009). (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ “Перун”. 1736 с.
12. Ткач І. В. (2012). Участь держави у зобов’язаннях з публічної обіцянки винагороди за результатами конкурсу. *Наука і практика*. С. 45–48.

REFERENCES

1. Muchnyk A. G. (2009). **Fylosofyya dostoinstva, svobody y prav cheloveka.** [*Philosophy of dignity, freedom and human rights*] К.: Parlament. yzd-vo. 696 p.
2. Slyvka S. S. (2014). **Problemy filosofiyi prava** [*Problems of philosophy of law*]: navch. posib. К.: Liga-Pres. – 160 p.
3. **Konstytutsiya Ukrayiny** (2016). [*The Constitution of Ukraine*] vid 28.06.1996 254k/96-VR (v red. vid 30.09.2016). Baza danyh “Zakonodavstvo Ukrayiny” / Verhovna Rada Ukrayiny. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>.
4. **Konstytutsiya Ukrayiny** (2011). [*The Constitution of Ukraine*]. Naukovo-praktychnyj komentar. URL: <https://textbook.com.ua/pravo/1474610935/s-4?page=63>.
5. **Cyvilnyj kodeks Ukrayiny** (2019). [*Civil Code of Ukraine*] vid 16.01.2003 435-IV (v red. vid 01.01.2019). Baza danyh “Zakonodavstvo Ukrayiny” / VR Ukrayiny. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
6. **Zagalna deklaraciya prav lyudyny** (2019). [*Universal Declaration of Human Rights*]: mizhnar. dok. vid 10.12.1948. Baza danyh “Zakonodavstvo Ukrayiny” / VR Ukrayiny. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
7. Bileczkyj O. (2002). **Obovyazok. Filosofskij encyklopedychnyj slovnyk** [*Duty. Philosophical encyclopedic dictionary*] / V. I. Shynkaruk (golova redkol.) ta in.; L. V. Ozadovska, N. P. Polishhuk (nauk. red.); I. O. Pokarzhevskaya (hud. oforml.). Kyiv: Abrys. 742 p.
8. Kravchenko P. (2003). **Gidnist lyudyny yak cinnisnyj pryncyp yiyi socialnogo buttya.** [*Human dignity as a value principle of its social existence.*] Filosofski obriyi: nauk.-teoret. chasop. Poltava: PDPU im. V. G. Korolenka, Vyp. 9. P. 1–5.
9. Kant Y. (1912). **Osnovopolozhenye k metafizyke нравов** [*Fundamentals of the metaphysics of morals*]/ pod red. V. M. Xvostova. Moskva: Typ. Vylde.
10. Ylyn Y. A. (1993). **O sushhnosti pravosoznaniya** [*About the essence of legal consciousness*]/ podgot. teksta y vstup. st. Y. N. Smyrnova. Moskva: Rarogi.
11. **Velykyi tлумachnyj slovnyk suchasnoyi ukrayinskoyi movy** (2009). [*Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language*] (z dod., dopov. ta CD) / uklad. i glav. red. V. T. Busel. K.; Irpin: VTF “Perun”. 1736 p.
12. Tkach I. V. (2012). **Uchast derzhavy u zobov’язanniyax z publichnoyi obicyanky vynagorody za rezultatomy konkursu** [*Participation of the state in the obligations of the public promise of remuneration based on the results of the competition*]. Nauka i praktyka. P. 45–48.

Дата надходження: 14.10.2021 р.

Ivanna Shcherbai

Lviv Polytechnic National University,
Institute of Law,
Psychology and Innovative Education,
Higher education laboratory assistant

THE DRIVING FORCE OF LEGAL CONDITIONS OF DIGNITY

The legal conditions for the fulfillment of human dignity in relationships are one of the most important issues today. It is during relationships that people have many conflicts, and then we should not forget about their moral values, among which is human dignity.

The legal conditions of human dignity are the duties and orders that a person must carry out. First of all, God imposes responsibilities on us, and then the state in the form of laws, regulations. Namely, the legal conditions of human dignity are manifested in the dignified performance of their official duties. For example, when a judge makes a decision, it must be dignified and fair, and when a person performs his or her duties, he or she must perform them with dignity and in accordance with the law.

Dogmas can also be considered an important element of human dignity in relationships. After all, it is thanks to them that we trust people more, which is also important in relationships. Therefore, the implementation of ontological and legal dogmas is important in human relationships, because people need to trust each other more. However, nowadays trust is a very rare phenomenon. For the most part, we can trust our family, and most people are not sure.

Duties can be divided into two groups. The first group includes responsibilities that a person gives of his own free will, among them may be the vow of marriage, the duty of a doctor to help the sick, and so on. The second group includes responsibilities that do not depend on the will of individuals, such as military service and so on.

Key words: legal conditions, human dignity, dogmas, performance as a driving force.